
NOVA NARODNA MUZIKA *

— Nas četvoro: dr Zagorka Pešić—Golubović, sociolog, Dragoslav Dević, etnomuzikolog, Prvoslav Plavšić, psiholog, i ja, kao estetičar, dogovorili smo se da budemo inicijatori formiranja jedne istraživačke grupe. Ona bi ispitivala pojavu vrlo komplikovanu i interesantnu, koja se zove: nova narodna muzika, nova muzika u duhu narodnog stvaralaštva, nove pesme, pojavu koja je tako složena da je u njoj problem sve, eto, od naziva pa dalje. Koja je to pojava? (Vidi ilustraciju na str. 91.)

Sad je otprilike jasno o kom je fenomenu reč. Kod nas ga danas srećemo svuda, on deluje u vrlo širokim slojevima publike, ima ogromne tiraže u gramofonskim pločama, širi se preko radija i televizije. Već zbog te njene raširenosti valja se pozabaviti tom pojavom o kojoj se do sad nije govorilo sistematski, racionalno. Mi hoćemo da obuhvatimo sa svih strana tu novu narodnu muziku, sve njene aspekte. Zbog toga smo se ovako i skupili, kao stručnjaci različitih profila, radi interdisciplinarnog istraživanja.

U seriji od 4 emisije pokušaćemo da iznesemo, pre svega, teorijsku i metodske osnovu za istraživanje koje se tek spremamo da preduzmemo i koje bi trebalo da donese prve sređene rezultate i ozbiljnu naučnu interpretaciju fenomena nove narodne muzike.

U ovoj prvoj emisiji mi ćemo, naravno, globalno opisati fenomen koji je predmet našeg interesovanja: u drugoj emisiji govoriće se o publici nove narodne muzike, u trećoj o stvaralocima i interpretatorima njenim, u četvrtoj, poslednjoj, dali bismo estetičku i muzikološku analizu, kao i nagoveštaje mogućnog zaključka o

*) Razgovor vođen tokom oktobra i novembra 1969. godine na Trećem programu Radio-Beograda. U razgovoru su učestvovali: Sveta Lukić, dr Zagorka Pešić-Golubović, Dragoslav Dević, Vojislav Đonović, dr Dragutin Gostuški i Prvoslav Plavšić.

Ovaj razgovor objavljujemo kao prilog *Razgovorima u Redakciji*, koje nastavljamo u sledećem broju.

1. scena 106

2. scena 93

... ka-ko mo-gu da ne-pla-šem kad me sr-će. ba-ri

... jes-lij dragi slijepi je-ta. a ko-je mi do-me vo-ki-

Lepa-tan vran-go-lan

ne do-la-zi svaki dan a kad dođe i na prozor

Šuk, šuk, šuk, šuk - me sr-će ha-će da pre-

put-me

RTB-EP 12504
NARODNA KAD NA PROZOR ŠUK

Lepa Lukić
kompozitor:
Petar Tisuljević

mestu te nove narodne muzike u sklopu opštije kulturne politike. Kad nam to ustreba, kad razgovaramo i o publici i o stvaraocima ili kad pravimo estetičku analizu, pozvaćemo i neke stručnjake: distributere, muzičke estetičare — da nam pomognu boljem razumevanju te pojave.

PEŠIĆ—GOLUBOVIĆ:

— Zašto smo uzeli ovaj problem da istražujemo? Pošli smo od masovne kulture, koja, moglo bi se reći, u nas nije dosad istraživana. Mi smo samo imali neka, i to manjeg obima, istraživanja programa raznih sredstava masovnih komunikacija. To nije isto, mada se često mešaju pa i identifikuju ti programi sa onim što se zove masovna kultura, i što često nije uopšte definisano, ili nije dovoljno precizno određeno.

Fenomen nove narodne muzike je verovatno najtipičniji za naše društvo, s obzirom na to da je ono još dobrim delom seosko društvo, da se kultura razvija iz folkloru, iz narodne umetnosti, narodne kulture. Hteli smo da vidimo kako se neke karakteristike masovne kulture, manifestuju, u novoj narodnoj muzici.

Rekla bih nekoliko reči o samoj masovnoj kulturi, kako je ja razumem i kako bih odredila tu pojavu. Obično se kaže da je masovna kultura tipična pojava našeg doba. Ali se vrlo često sasvim različite stvari razumeju pod ovim terminom. Kao što sam već pomenula, nekad se identifikuju prosto programi sredstava masovne komunikacije sa masovnom kulturom, što sigurno nije identično. Nekad se popularna kultura ili narodna kultura identifikuje sa masovnom kulturom. Nekad se prosto kaže: masovna kultura — to je kultura za mase.

Međutim, masovna kultura ima svoje specifične karakteristike koje su se razvile baš u naše doba. Poznato je da se masovna kultura javlja sa industrijskom, masovnom, serijskom proizvodnjom. I ono što je, meni se čini, sa sociološkog i antropološkog stanovišta naročito interesantno, ta kultura se javlja sa pojavom jedne nove kategorije potrošača, tj. ljudi koji potrošnju doživljavaju kao najveće uživanje. Kako kažu sociolozi koji su ove pojave istraživali, ti potrošači se više ne orijentišu na to da sami nešto proizvedu, da stvore nešto pa da u tome uživaju, već uživaju u onome što su drugi stvorili, tj. konzumiranje im je uživanje samo po sebi.

Tako orijentisani potrošači forsiraju naviku da stalno, neprestano troše nove proizvode, naviku koja je tesno povezana sa neprestanim stvaranjem novih proizvoda. I u novoj narodnoj muzici izgleda da tako biva. Vrlo je očigledno da se stalno stvaraju nove pesme, niču nove ploče, doživljavaju masovni tiraž, ali vrlo brzo i nestaju sa pozornice i ustupaju mesto drugim, jer potrošač sa modernim navikama neprestano traži nove proizvode te narodne muzike. A sa time je tesno povezana i pojava tzv. komercijalizacije ovih proizvoda. To važi za svaku robu koja se stvara za tržište; i u okvirima kulture mnogi proizvodi tretiraju se kao roba za tržište, a tržište određuje koja će roba imati prođu.

Prema tome, ide se za tim da se zadovolji ukus tzv. prosečnog čoveka. U zemlji sa dosta niskim kulturnim standardom, kakva je i naša, taj prosečni čovek onda mora da se traži na onom dosta niskom nivou, tj. da se traži dosta nizak zajednički imenitelj da bi se zadovoljio ukus masovnih potrošača.

Još je nešto karakteristično za masovnu proizvodnju: njen potrošač pretvara se u pasivnog slušaoca, gledaoca, posmatrača. Čini mi se da ćemo to naći i u novoj narodnoj muzici. Dok je za klasičnu narodnu kulturu karakteristično da sam čovek reprodukujući modifikuje jednu pesmu, igru itd. i da na taj način saučestvuje u samom stvaranju kao koautor, — sad se zadovoljava time što će pred televizijskim ekranom slušati reprodukciju nove narodne pesme ili će okretati ploče. Dakle, on je sve više pasivan slušalac, on nije više zainteresovan, stimulisan da sam učestvuje u tome stvaranju.

Mislim da treba naglasiti i to da se masovna kultura ne razlikuje od tzv. vrhunske kulture — koja se obično smatra kulturom za elitu — po tome što je ona isključivo kultura za široke mase. I mnoga vrhunska dela, kad dospeju u velikim tiražima do čitalaca i gledalaca, bivaju popularna i postaju kultura za mase. Znači, ni na novu narodnu muziku ne mora se gledati kao na oblik kulture koji je jedini dostupan masama donde dokle se ne podigne njihov nivo.

Itd.

Naš cilj biće, između ostalog, da na ovom našem fenomenu nove narodne muzike pokušamo da pokažemo kako se te karakteristike ovde izražavaju.

LUKIĆ:

— Zagorka Pešić—Golubović je pomenula da se kod nas malo proučava masovna kultura. Ogromni kompleks masovne kulture nije lako ni proučavati u celini. Ja sam od početka za to da se izdvoji jedna pojava iz toga kompleksa. Prvo, u situaciji koju imamo, ako se posvetimo jednoj opštoj pojavi, nemoguće je doći u do gledno vreme do određenih zaključaka. Dalje, pristupajući takvoj pojavi, odnosno kompleksu pitanja koja su proučavana već negde drugde, uvek preči opasnost da ćemo samo dedukovati, da ćemo već gotove zaključke samo primeniti na našu situaciju. Međutim, nova narodna muzika (da ostanemo i dalje pri tom uslovnom terminu) predstavlja u celini jedinstven fenomen, specifično naš, relativno obuhvatan, a u kome se izražavaju, na specifičan način, i opšte karakteristike masovne kulture.

Nova narodna muzika je jedinstvena i po tome ko je stvara, zatim kako je stvara, šta ona znači i koliko se širi. Najvažnija je, i najviše se nameće našoj pažnji upravo ta njena ekspanzija kojom je ona naglo izbila. Karakteristično je pri tome da nova narodna muzika zahvata mnogo više istočne nego zapadne delove naše zemlje, dakle, na prvom mestu ona zahvata užu Sr-

biju i Bosnu, zatim Crnu Goru i Makedoniju. Ako se i proizvodila ranije, u svakom slučaju nije nikad u tom opsegu i sa tom frekvencijom. Osim toga, strukturalne odlike njene su nove; ranije se ona — takva kakva je danas — nije ni stvarala.

Ne mogu da sudim preciznije, ali sam barem sklon jednom utisku: da se slična muzika u mnogim zemljama već pretopila u zabavnu; ukoliko nije, kao u SSSR-u, stvara se na višem profesionalnom nivou i tekstualno i muzički. Sa estetskog stanovišta, naša nova narodna muzika je interesantna u jednom drugom smislu. Kad čovek gleda odnos između masovne i vrhunske kulture, pa pokuša nekako da struktuirati i da hijerarhizuje te slojeve značenja svih, najrazličitijih manifestacija i rezultata kulturnog stvaralaštva, nova narodna muzika — globalno govoreći, u prvom pristupu — zauzima negde mesto pri dnu hijerarhijske lestvice, možda čak zauzima sam donji prag vrednosti, njena je vrednost gotovo 0 (nula). Iznad nje — i blagoda-reći njoj kao relativno fiksiranoj donjoj granici — bolje se razvrstaju ostale pojave iz sfere masovne kulture, koje zauzimaju, recimo, više stepenike estetičke vrednosti. Pri vrhu te lestvice stajala bi onda tzv. vrhunska kultura, odnosno ozbiljna umetnost kao njen glavni reprezentant. I ne samo da se na taj način jasnije odvajaju masovna i vrhunska kultura nego se ispostavlja i to da najbolji proizvodi masovne kulture prelaze u ozbiljnu kulturu.

Da i ne govorimo o praktičnoj važnosti proučavanja nove narodne muzike. Njen zamah u poslednjih 10—15 godina promakao je, izgleda, pažnji onih koji vode svakoga dana kulturnu politiku na radiju, na televiziji, u produkciji gramofonskih ploča i kulturne administracije, a takođe i pažnji kulturne javnosti. Mi još ne znamo u ime kojih kulturnih principa stvari stoje kako stoje ili se tolerišu.

Zatim, lako je reći da ta nova narodna muzika ne valja po onim kriterijumima po kojima gledamo ozbiljnu muziku ili uopšte proizvode ozbiljne, vrhunske umetnosti. Ali, činjenica da je ona tako privlačna, što ona ima toliku publiku, što se ona tako stalno stvara, što ona očigledno nekome odgovara, valjda je to odsudna činjenica nad kojom se treba zaustaviti, zbog koje treba novu narodnu muziku proučavati.

Višestruka njena jedinstvenost, koju naslućujemo, trebalo bi da nas opredeli da tom poslu pristupimo ozbiljno. Naročito je važno osloboditi se predrasuda koje ljudi imaju kad taj fenomen gledaju kao čisto estetički fenomen.

Ne znam šta misli o svemu ovome Dragoslav Dević, koji je muzikolog?

DEVIĆ:

— Ja sam u više mahova, u okviru Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, ukazivao na ovaj fenomen, na ovu pojavu novih „narodnih” pesama. One su „narodne” (pod znacima navoda). U diskusiji je bilo različitih oprečnih mišljenja među samim stručnjacima i folkloristima, ali još je važnije to što ovoj pojavi oni nisu poklanjali dovoljnu pažnju, jer su smatrali da je ona periferna, prolazna, a da mi moramo da se interesujemo uglavnom za „rudimentarnu”, „izvornu” (opet pod znacima navoda) narodnu muziku. Međutim, nije tačno. Nova narodna muzika je vredna pažnje; ona donosi kompleks pitanja mnogo složenijih nego što se čini folkloristima, pa i nama ovde. Sveta Lukić, npr., ističe da je ta muzika sasvim nova, da se stvara — takva kakva jeste — tek poslednjih 10—15 godina. Međutim, to nije sasvim tačno. Ona ima izvesne karakteristike koje odlikuju narodno stvaralaštvo od početka. Zatim, ja znam neke pesme od ovih tzv. novih, koje su već dosta odavno nastale. Recimo, Miodrag Todorović Krnjevac je još 1943. godine komponovao pesmu „Jesen stiže rana, vinogradi zreli”, a „Znaš li dragi onu šljivu ranku” 1946. Sigurno da je takvih pojava bilo i mnogo ranije.

LUKIĆ:

— Vi mislite, dakle, da ta narodna muzika ide kontinuiranim tokom, bez bitnih prekida i skokova?

DEVIĆ:

— Ubeden sam u to. Među novim, komponovanim pesmama ima dosta takvih koje se oslanjaju na muzičku tradiciju, starijih pesama — to je u stvari svojevrsan kontinuitet. Nisu sve te pesme nešto apsolutno novo, kao što misli drugarica Pešić—Golubović. Ali, naravno, ima i novina. One se ogledaju pre svega u mešanju stilova. Zavisi i od autora — da li je on muzičar, ili poluprofesionalac, ili je imao neke prilike da se obrazuje muzički. Onda on pravi razne kombinacije, nešto između zabavne i naše narodne...

LUKIĆ:

— Interesantno bi bilo govoriti o novijoj istoriji te naše tzv. narodne muzike. Pomenuli ste Krnjevca, inače u narodu poznatog harmonikaša, kao nekog pionira, jednog od prvih kompozitora nove narodne muzike.

DEVIĆ:

— Taj stariji stil se nastavlja i dalje.

♩ = cca 102

Od iz ve - ra dva pu - ti - da
vo de ma dve stro - me
me znan ko - jim - pre lik stig - la
do te - ke ja - ra - me

RTB CP
 kompozitor: Petar Tanišević (od izvešt. dva pušića)

Evo, ovo je bila pesma koja je, u neku ruku, nastavak tradicije Krnjevčeve. Mogli bismo reći da ovde ima dosta elemenata koji se oslanjaju na pastirsku pesmu, pastoralu. Veliki broj takvih pesama podseća na krajeve odakle su kompozitori. A što se tiče sadržaja, videćemo u tim novim pesmama ogroman broj različitih tema, počevši od rodnog kraja i pesama o mestima (gradovima i selima) — sve do ljubavi i tuge.

Kad se govori o istorijskom hodu nove muzike, da li je on takav da tradicionalnu pastoralu sada zamenjuje neka modernija pesma? Pomenut je uticaj zabavne muzike.

Imamo evidentan primer: „Vojnička pesma”, koju peva Zeherijah Đezić.

Tempo Rubato (sol. Tenor)

Tempo di Marcia (c. ca. 90)
(rit.)

solista
 Re gruti mlađi u

mi-ci, šiže feseu ra-na za pe-vaj-te

složno svi u glas. ————— dođi-te da

zame nite mas ————— Aj!

Voj-ska sta-ra i-ole da od-ma-ra, Aj!

voj-ska sta-ra i-ole da od-ma-ra.

Pjes.: ZEKERIJAH DEZIĆ RTB EP 12329

Kompozitor: Budimir Jovanović Vojnička pesma

LUKIĆ:

— Interesantno je kako u uvodu truba podseća na trubu iz kompozicije „Tišina”. Mehanički je nalepljena tu, a onda sledi uobičajenija narodna melodija.

PLAVŠIĆ:

— Nova narodna muzika zasniva svoj uticaj na spoju tradicionalnih i modernih elemenata, i na taj se način uključuje u modernu strukturu potrošnje. Ja bih samo hteo da vas podsetim na malopredašnju izjavu — da postoje veoma velike varijacije, da postoji i bogatstvo. Jedna od osnovnih primedbi koju srećemo u javnosti je da je ta muzika siromašna, da je neprihvatljiva, itd. Kako bismo u tom smislu mogli da je shvatimo?

DEVIC:

— Treba praviti razlike između takvih pesama koje stvarno predstavljaju šund svoje vrste, bilo da se radi o tekstu, bilo da se radi o čisto nevestim muzičkim kompilacijama, spajanjima, mešanjima raznih stilova, itd. Međutim, ima vrlo interesantnih i uspešnih pesama koje, po meni, na određen način nastavljaju i narodnu tradiciju, usavršavaju je i obogaćuju. I ne bi trebalo „od prve” anatemisati te pesme, kao što postoji tendencija, sasvim prirodno, kod nekih naših kompozitora. Oni su profesionalno zainteresovani i pogodeni komercijalnim uspehom tih pesama.

PLAVŠIĆ:

— Ja mislim da mi nećemo pasti u tu grešku. Naš osnovni motiv jeste da ne okrenemo glavu od tog fenomena; a kad uđemo u proces izučavanja, da ga ne ocenjujemo unapred, nego da ga prvo opišemo, a tek onda da ispitamo šta se dešava s njime i kako se to u potrošnji odražava. Ako, govoreći o masovnoj potrošnji, napravimo paralelu između nove narodne muzike i ozbiljne muzike, imamo tu, s jedne strane, lošu produkciju sa dobrim prijemom, a sa druge strane dobru produkciju sa lošim prijemom.

Narodna muzika (narodna pod znacima navoda) doživela je veliki bum. Jednim delom, kao što je već napomenula Zagorka Pešić—Golubović, ona za to zahvaljuje i sredstvima masovnog komuniciranja. Imam, pre svega, na umu gramofonske ploče, koje se prodaju u stotinama hiljada primeraka. Za nju narod odvaja pare, dakle finansira je. Ona se izdržava, tako reći, sama od sebe i funkcioniše samostalno i rentabilno na tržištu. Zatim, ta muzika se širi zahvaljujući programima radija i televizije. Oni trpe određene prigovore od šire publike: stižu pisma da još ni izdaleka nema na tim programima dovoljno nove narodne muzike.

Međutim, samo u Srbiji programi koji su posvećeni toj muzici imaju i sada ogroman auditorijum. Prema poslednjim istraživanjima, na televiziji dolazi između 250 i 500 hiljada gledalaca na jednu emisiju nove narodne muzike. O tom interesovanju može se suditi takođe i prema programskim zahtevima: npr. oko 40% televizijskih gledalaca smatra da bi narodne muzike trebalo da bude više na programu. Gledaoci iz svih krajeva Srbije izražavaju takve zahteve, a naročito oni iz Šumadije i uže Srbije.

LUKIĆ:

Ako se uporedi taj auditorijum sa auditorijumom ozbiljne muzike, kakva je srazmera?

PLAVŠIĆ:

Emisija ozbiljne muzike ima otprilike deset puta manje slušalaca, odnosno gledalaca. Uostalom, slični su odnosi i kod ploča. Dok jedna ploča nove narodne muzike ima tiraž oko sto hiljada primeraka, ploča ozbiljne muzike ima negde oko 5—6.000 primeraka. Prema tome, te se relacije prenose ne samo ovde već i na ostala sredstva masovne komunikacije.

Podvukao bih još ovo: nova narodna muzika prihvata se kao veoma aktuelan fenomen. Mi

smo maločas osvetlili jednu istorijsku dimenziju tog fenomena. Ali, ta narodna muzika je veoma aktuelna i neprekidno živi, obnavlja se sama od sebe, upravo zbog toga što nalazi široku publiku, nastavlja intenzivno svoj život i veoma snažnim koracima ide napred. U svetlosti tog elementa, ja mislim da moramo pokušati da ispitamo kako se situira publika i kako se u stvari reguliše ta potrošnja.

LUKIĆ:

Trebalo bi sada povezati ovo što je govorio Plavšić sa onim što je rekao Dević ispravljajući moje mišljenje o jedinstvenosti fenomena nove narodne muzike. To bi bio ujedno provizorni zaključak našeg prvog razgovora o novoj narodnoj muzici.

S jedne strane, reklo bi se da nova narodna muzika nije jedinstvena u onoj meri koliko sam ja smatrao. Postoji, naime, istorijski kontinuitet stvaranja u duhu narodne pesme i narodne muzike.

Ali, s druge strane, ova pojava ipak je u biti jedinstvena. To ubedljivo pokazuju podaci koje navodi Plavšić. Jedinstvena je ona i nova takođe i po tome što joj kompozitori nisu sasvim anonimni. Sredstva masovne komunikacije, o kojima je govorio Plavšić, omogućila su toj muzici — u celini — da iziđe iz dotadašnje anonimnosti (pevanja u narodu i po kafanama), i da se nametne kao jedna nova oblast profesionalnog stvaralaštva.

PLAVŠIĆ:

Podsetio bih na Devičevo izlaganje na Kongresu folklorista. On je tamo naveo koliko fenomen nove narodne muzike može da utiče na promenu našeg odnosa prema narodnom stvaralaštvu uopšte. Da li je bitna anonimnost i usmenost, ili je bitno poznavanje autora? Mislim da su reperkusije ove pojave vidljive na raznim planovima. Sigurno one imaju uticaja i na apercepciju muzike uopšte. Ako muziku posmatramo kao komunikaciju, naravno u širem smislu reči, onda ona verovatno potpomaže komunikaciju između ljudi, u ovom slučaju između kompozitora i onih slojeva publike koji tu muziku primaju, odnosno onih društvenih grupa koje razumeju njene simbole i koje mogu da se uključe u takvu strukturu komuniciranja.

U savremenoj ozbiljnoj muzici, npr., za čiju publiku ne bih mogao tvrditi da se proširuje, prisustvujemo preovladavanju traženja smisla u samim muzičkim strukturama, odnosno slušamo

tzv. „tonski esej“. Naš novi i neobrazovani slušalac, koji tek što se uključio u potrošnju muzike preko masovnih sredstava, nikako nije sve više nego je sve manje u stanju da obezbedi sebi aktuelnu muziku svojih savremenika; on je sve slabije razume. Po svemu sudeći, kod nove narodne muzike to nije slučaj.

Najvažnije je shvatiti da mi ovde pokušavamo da pridemo novoj narodnoj muzici sa stanovišta koje je relativno objektivno i da nam je cilj da shvatimo šta se može iskoristiti na osnovu takvog proučavanja za uspostavljanje jedne razvojne linije, za poboljšavanje muzičkog ukusa, potrošnje, za stvaranje kvalitetnijih muzičkih vrednosti itd. Znači, da vidimo i podvučemo elemente urbanizacije koji se u tako komponovanoj muzici mogu iskoristiti za jedan dalji, viši napor.

Publika nove narodne muzike

PLAVŠIĆ:

Govorili smo o novoj narodnoj muzici kao o jednom vidu masovne kulture, zatim o njoj kao o istorijskoj pojavi koja nije isključivo vezana za naše vreme, nego se javlja i u prethodnim epohama (naravno, tada je bila nešto drugačija). Njena produkcija je ogromna i po tiražu i po broju naslova izvođača. Ona se izdržava samostalno, funkcioniše na tržištu samostalno; svi izvori prihoda potiču od onih koji konzumiraju novu narodnu muziku. Njena publika je veoma široka i masovna. Zbog toga i treba obratiti posebnu pažnju na nju. Pokušaćemo da ocrtaemo koja je to publika, kakva je njena struktura, gde se ona nalazi i kako se ponaša.

PEŠIĆ—GOLUBOVIĆ:

Koja publika konzumira proizvode masovne kulture -- to je problem koji je dosada najmanje ispitan. U zemljama gde se mnogo više istraživala masovna kultura, postoje i različite pretpostavke i različiti podaci o njenoj publici. U Americi, na primer, istraživanja ukazuju na to da se publika regrutuje iz svih slojeva stanovništva, i da u njenom korišćenju učestvuju intelektualci različitih nivoa, kao i ljudi iz gradskih sredina koji pripadaju drugim slojevima stanovništva.

Ova pretpostavka mogla bi se uzeti i u našem istraživanju; samo se mora voditi računa o jednoj specifičnosti našeg društva. Nesumnjivo je naše društvo mnogo diferenciranije po nivoima kulture stanovništva nego što je to ameri-

čko društvo. U tom smislu kod nas se može govoriti o diferenciranju publike koja se koristi različitim proizvodima u sferi masovne kulture. Ljudi koji su više upućeni na pisanu reč, više će se koristiti literaturom, ili specifičnom literaturom iz sfere masovne kulture. Oni, pak, koji su manje u kontaktu sa pisanom reči, odnosno ljudi koji su nepismeni i polupismeni biće više upućeni na neke druge oblike masovne kulture.

Ali kad je u pitanju nova narodna muzika, mislim da je ipak dosta teško formulisati pretpostavku. Moralo bi se nešto više znati o tome ko bi mogao biti njen konzument. Verovatno je proučavanje programa radija i televizije dalo već neke rezultate. A sigurno će nam i drug Donović, muzički urednik Produkcije gramofonskih ploča RTV Beograda, govoriti određeni-je o tome koji slojevi našeg stanovništva najviše kupuju ploče nove narodne muzike.

DONOVIĆ:

Naša izdavačka kuća ne vodi statističke podatke o tome ko su konzumenti gramofonskih ploča sa novom narodnom muzikom. Ja mogu da govorim o tome samo iz svog ličnog iskustva. Gotovo sam sasvim siguran da nova narodna muzika nalazi svoju prođu pre svega u gradovima. Beograd bi tu bio na prvom mestu po prodajnim tiražima tih ploča, pa za njim drugi veći gradovi u Srbiji, Bosni i Makedoniji, a onda — nešto manje — u Hrvatskoj, Sloveniji i Dalmaciji.

S obzirom na to da je reč o pesmi koja je novostvorena, komponovana narodna pesma, najčešći njen konzument mogao bi biti onaj stanovnik gradova koji je došao sa sela, zadržavši svoje afinitete prema narodnoj pesmi koju je i ranije pevao i sa kojom je i došao u grad.

A zbog čega se ta muzika danas više konzumira nego ranije? Pretpostavlja se da je to zahvaljujući povećanom broju gramofona, uglavnom po gradovima, ali i po selima. Ne bih isključio ni čisto komercijalni momenat u stvaranju te nove narodne muzike, i to na prvom mestu kod njenih stvaralaca i interpretatora. Taj momenat postao je važan naročito od onoga momenta kada je zakonodavstvo regulisalo autorizaciju prava stvaralaca i interpretatora te muzike.

Što se tiče konzumenata, kod njih postoji potreba za novim izrazom stanja u kome se oni sada nalaze. Svi ti faktori zajedno naterali su ljude da stvaraju takve pesme — i one su naišle na svoj prijem.

U stvaranju i distribuiranju nove narodne muzike imamo dve važne komponente: na prvom mestu, to je pevač koji interpretira, a zatim sama pesma. Među pevačima neki su već ranije pevali ne samo ove pesme već i izvorne i starije narodne pesme, dakle repertoar koji ih je već afirmisao kao pevače. Međutim, mi imamo i drukčijih slučajeva, kada smo, izborom repertoara koji nam je ukazivao na dobre komercijalne tiraže, angažovali potpuno nepoznate pevače.

Ovu tvrdnju hteo bih da ilustrujem slučajem jednog mladog pevača koji je doskora bio potpuno nepoznat. To je Zivan Pavlović, koji je jednom lepom i prihvatljivom pesmicom uspeo brzo da se afirmiše kao pevač, pa je i dalje prodavao u dobrim tiražima ploče koje je za nas snimao. Ako je reč o pesmi koju ćete sada čuti, njen tiraž je bio preko 70.000 primeraka.

$\text{♩} = 104$

ka-zau-dži-ja, ust-ru za-lo-ži-o ...
 ži-mi mi se da se u-mo-ni-o ...
 mo-go uo-ći ka-ko spa-vo mi-je -
 a od svakog ka-za-na po-ti-je -
 za-lo-ži, za-ži-ri kazandžija sta-ri
 nek me po-te-će iz-mi-se do-ve-će.

Pevač: Zivan Pavlović
 kompozitor: Zivan Pavlović
 RTB EP 12317
 kazandžija vater zalozio

PLAVŠIĆ:

Verovatno vi unapred planirate tiraže na osnovu prođe određenih ploča na tržištu. Molio bih vas da kažete još nekoliko reči o prognozama koje vezujete za pojedine ploče kada ih snimate i pripremate za tržište. Na kojim elementima se one zasnivaju?

DONOVIĆ:

Ukoliko je reč o pevačima koji su već afirmisani i koji uživaju veliku popularnost, mi se odlučujemo za veće startne tiraže. Recimo, ploče Safeta Isovića imaju negde od 30—50.000 primeraka u startu. To isto važi za pevače kakvi su Lepa Lukić, Dragan Živković-Tozovac i još neki. Međutim, kad su u pitanju pevači koji tek startuju, tu smo posebno obazrivi zbog toga što se bez obzira na to što smo mi izvršili izbor pesama — može dogoditi da ti novi pevači ne budu prihvaćeni, pa bi nam u tom slučaju ploče ostale lagerovane u magacinu.

PLAVŠIĆ:

A ukoliko se prihvati nov pevač, kako postupate tada?

DONOVIĆ:

U tom slučaju vrlo brzo reagujemo doradama. Mi smo u stanju da za nedelju dana izađemo na tržište ponovo sa drugim, dodatnim tiražom, ukoliko se prvi potpuno proda.

PLAVŠIĆ:

Koliko puta otprilike tako činite?

DONOVIĆ:

Ploče doradujemo sve dotle dok se traže. Naravno, ove nove komponovane pesme nemaju neki duži vek. Međutim, koliko god možemo da ih eksploatišemo doradama, mi to činimo.

PLAVŠIĆ:

Da se vratimo na onu konstataciju da je Beograd jedan od najznačajnijih potrošača nove narodne muzike, bar što se tiče ploča. U ovogodišnjoj Sondaži auditorijuma RTB, gledaoci u varošicama u 43% slučajeva, iz seoskih naselja u 40%, a oni iz velikih gradova u 35% slučajeva

va (u apsolutnim iznosima to je ipak skoro duplo više nego na selu) smatraju da na televiziji treba da bude više narodne muzike. Očigledno je da je razlika između sela i grada ovde daleko manja nego što se mislilo. Publika radija u još većoj meri izražava zahtev za povećanjem proporcije narodne muzike — na selu čak 74%, u varošici 63%, a u velikom gradu 45%. Povećanjem stepena urbanizacije opada broj zahteva za narodnom muzikom. Ali čak i u velikim gradovima (u ovom istraživanju to su bili Beograd, Novi Sad i Niš) ona se više traži nego svi ostali muzički žanrovi zajedno. To još jednom potvrđuje značajan podatak da publika narodne muzike nije isključivo seoska.

Možemo li reći, i da li se vi slažete s tim, da produkcija odnosno potrošnja nove narodne muzike nije vezana samo za selo, nego je isto tako vezana i za grad? Kako bismo u tom smislu mogli da opišemo publiku, koja, znači, nije samo seoska, nego je i gradska? Koji su tu zajednički elementi na kojima se gradi mogućnost prodaje gramofonskih ploča nove narodne muzike u velikim tiražima?

DONOVIĆ:

Afinitet prema narodnoj muzici kod našeg sveta jedan je od izrazito markantnih činilaca. Dalje, kad uzmemo u obzir koliko je od rata do danas povećano gradsko stanovništvo i koliko je njegova struktura promenjena dolaskom ljudi sa sela, ja mislim da to može da nam pomogne u razumevanju potražnje za narodnom muzikom.

DEVIĆ:

Producerska kuća koja se bavi prodajom i produkcijom ploča sa novom narodnom muzikom, svakako mora voditi računa o vrlo važnom faktoru — a to je šta da se plasira na tržište. Kako vi, recimo, saznajete šta će biti ili šta može biti kurentno kao roba? Koja je vaša repertoarska politika?

DONOVIĆ:

Jedna Lepa Lukić, jedan Safet Isović ili Dragan Živković Tozovac mogu da pevaju tako reći sve ono što hoće; plasman tih njihovih ploča unapred je obezbeđen dogledno vreme na tržištu. Međutim, kad su u pitanju pevači koji tek startuju, onda se orijentišemo uglavnom prema repertoaru. Mi sami, u kući, ocenjujemo da li je taj repertoar prihvatljiv, poznajući, razume se, prethodni repertoar, repertoar prethodnih ploča, pa onda tako odabran repertoar usaglašava-

mo sa mogućnostima pevača. Već sam pomenuo da smo tada obazriviji sa startnim tiražima, zbog rizika sa novim pevačima. Imali smo slučajeva da takav nov pevač propadne. Ako propadne, mi više s njim obično ne radimo. Prepuštamo ga drugim producentima, ukoliko oni žele da se za njega zainteresuju.

PEŠIĆ—GOLUBOVIĆ:

Drug Donović kaže da je popularnost pevača momenat koji u priličnoj meri odlučuje o tiražu jedne ploče. Da li uz taj faktor treba vezati i sam sadržaj pesama koje se nude publici? Da li svojim sadržajem nova narodna muzika izlazi u susret nekim željama i potrebama publike koja kupuje te ploče?

DONOVIĆ:

Sadržaj pesama za nas i za prodaju naših ploča veoma je važan, a posebno kad su u pitanju mladi pevači. Mi ne primamo, naravno, uvek apriori ni od afirmisanih pevača sve što nam predlože. Jer to može biti ispod svakog nivoa, kao što pokazuje i primer pesme o fudbaleru Džajiću, snimljene u produkciji „Jugotona“:

*Svaka cura imala momčića,
ja bih htela Dragana Džajića.*

Kad bi neko od pevača, čak i afirmisanih, predložio takvu stvar, naša kuća je ne bi prihvatila. Mi vodimo računa o tome da ne idemo ispod onog minimuma kvaliteta koji jedna kuća mora održavati ako ne želi da se pretvori u neko preduzeće, već da ostane institucija koja — s obzirom i na to kakvo ime nosi — ima čak i izvesnu vispitnu ulogu, a u svakom slučaju mora da pazi na nivo izvođenja i na vrednost melodija koje se izvode.

PLAVŠIĆ:

Izgleda da ipak našoj publici ne smeta što je ploča koju ste pomenuli sumnjive vrednosti. Ona takvu ploču kupuje. Prema tome, u naporu da opišemo publiku koja konzumira novu narodnu muziku, možemo sada reći da publici nije važno da to što ona konzumira bude na visokom nivou, prema nekim aspolutnijim kriterijumima. Ona, nezavisno od umetničkih kriterijuma, ima svoje preferencije, svoje afinitete, koje pokušava da zadovolji spuštajući se čak ispod nivoa o kome govori Donović, a koji ozbiljnije gramofonske i distributerske kuće ne bi smele da prihvate.

LUKIĆ:

Koliko produkcija gramofonskih ploča RTV Beograd prati zahteve publike? Naročito me interesuje uočava li se neka inertnost u ponašanju publike? Koliko ona voli ponavljanje jednih istih stvari, jedne, uslovno kažimo, „tendencije” u novoj narodnoj muzici, bilo da su u pitanju isti ili različiti pevači? Možda kod nje dominira potreba za promenom, lako usaglašavanje sa promenom: traže se stalno nove pesme, novi pevači, nove mode?

Na ovo pitanje navodi me jedna klasična definicija masovne kulture: njeni proizvodi — prema toj definiciji — nikada, ni kad su serijski, ne predstavljaju čistu shemu i šablon, golo ponavljanje onoga što se već traži i konzumira na tržištu. Dela masovne kulture uvek donose izvesnu promenu, neku, makar i minimalnu novu varijaciju. Od masovne kulture to traži „duh vremena”, o kome piše u svojoj istoimenoj knjizi Edgar Moren.

Da li se i u sferi nove narodne muzike primećuje takva neka pravilnost? Recimo da se šablon posle izvesnog vremena iscrpe upropastivši kompozitora, pevača, zasativši tržište do te mere da s njime dalje ne može da se računa. Ili je suprotna situacija: da neka suviše radikalna promena, neka potpuno novatorska pesma, koja predstavlja zaokret u tom stvaranju, izazove negativan efekat, propadne, odnosno slabo se prodaje i brzo izgubi sa tržišta.

DONOVIĆ:

I u ovoj vrsti muzike, takva kretanja, o kojima govori Sveta Lukić, mogu se zapaziti. Uostalom, njima se izražava zakonitost koja važi za sve grane umetnosti. I kad bismo hteli, mi ne možemo da ignorišemo tržište, jer u krajnjoj liniji mi i radimo za njega, obraćajući pri tom pažnju da kvalitetom svojih proizvoda ne odemo toliko nisko, ispod svakih umetničkih kriterijuma. Ali publika nas na neki način tera da joj damo ono što ona želi.

LUKIĆ:

Mislim da je to samo deo istine. Jer, ipak vi njoj dajete ono što vi želite. U stvari, pred nama je dvostruki proces — i treba biti svestan njegove dvostrukosti. Vaša politika producenta i distributera još kako utiče na formiranje ukusa: repertoarom, izborom pevača, nametanjem sistema zvezda, festivalima i saborima čiji ste vi u stvari režiseri, a ne samo finansijeri ili apstraktne mecene i pokrovitelji. U stvari, između

tržišta, publike i vaše kuće vlada tesno međusobno dejstvo. Zbog toga, demagoški je ako se operiše potrebama i ukusom publike kao faktorom koji jedini, „sam po sebi“ odlučuje o svesmu: o karakteru i vrednosti nove narodne muzike, o popularnosti pevača itd. Vi ste daleko od toga da pasivno i poslušno reagujete na impulse tržišta i publike. Potrebe i ukus formirate i vi, i to u znatnoj meri, naravno zajedno sa radiom i televizijom i sa najistaknutijim stvaralocima i interpretatorima nove narodne muzike.

DONOVIC:

Ja se potpuno slažem s tim. Kad govorim o politici, ne govorim o politici koja samo sluša ili samo diktira i diriguje. Naša politika usmerena je tako da usaglašava impulse tržišta sa onim što se sme i može pružiti u odgovor, kao nova narodna muzika, a da to ode u krajnji šund.

DEVIC:

Beogradska producencka kuća, koja već ima izvesnu tradiciju, stvarno vodi računa o toj selekciji. Njena politika ogleda se i u karakteru Beogradskog sabora. I pevači i pesme, sve je tu povezano sa Produkcijom ploča Radio-televizije Beograd. Pre festivala organizuje se selekcija kompozicija da bi se došlo do kvalitetnih pesama i ploča. Postoji žiri koji to sluša i zatim predlaže pesme koje će biti izvedene na Saboru. To je već neka stručna pomoć u odabiranju repertoara.

PLAVŠIC:

Još nešto bliže o samom repertoaru u vezi s publikom. Čini nam se da se u sferi nove narodne muzike rado sluša ono što je novo i aktuelno. Publika je, izgleda, orijentisana upravo na te novine koje se javljaju na tržištu.

DEVIC:

To nije sasvim izvesno. Jer sa muzičke strane, postoji šablon, forma koja je prihvatljiva. Ona nije sasvim nova. U celini, to je ipak novost u odnosu na tradicionalnu, izvornu narodnu muziku. Obično u svakoj pesmi postoji jedan instrumentalni uvod. On je većinom klasičan. Zatim dolazi glavna tema, koja je, takođe, više-manje u tradicionalnim okvirima. Najzad, imamo refren, kao pripev, koji je novost u odnosu na tradicionalnu pesmu. U pesmi koju smo slušali — „Kazandžija vatru založio“ — dolazi do

izražaja upravo to što verovatno publici danas naročito pogoduje. U poređenju sa starom narodnom pesmom, koja je bila prosta, jednostavna, stihovna: jedna strofa koja se ponovi dva puta, i cela je pesma gotova — ovde je sada prilično nova struktura. Ovde je jedna strofa; posle toga dolazi još nešto novo što se dalje razvija, razvijajući muzičku ideju u pesmu uopšte.

$\text{♩} = \text{c} = 87$

... Svakog da-ma mo-ja ka-že me-mi
Hi de si-me jed' mom so-že-mi

... Daska si-me ka-že-me i di-ma

... lo-će me-ja-ka du-mu-ko da i-ma

... I ja ho-ću pa-ko-ću a-li me-ru-ka ka-ko-ću

... le-že-ću ka-o sa-m me-ru-ka koji da-gle-da-m-

... lo-ću me-ja-ka-ću a-li mi ka-ži koji-ću

... Sve su le-že-ću ka-o sa-m ka-ži koji da-gle-da-m-

Pesma: D. Žilinski, 'Torošica' i. D. Žilović, 'Torošica' A ja hoću, pa hoću

Ovaj primer dobro ilustruje moju tezu. Upravo ovakve pesme se najviše sviđaju današnjoj publici. I još treba podvući, da su te nove pesme po strukturi slične jedna drugoj.

DONOVIĆ:

Forma narodne pesme — bilo da je ona nova, komponovana ili stara, izvorna — tako reći je nepromenljiva. Ako upotrebljavamo termin

šablon, onda je nova narodna pesma šablonizovana i u suštini drukčije ne može ni biti. Nekih revolucionarnih promena u ovoj vrsti muzike nema. Muzički, sve su to kompilacije, daleko od originalnog, samosvojnog stvaralaštva. Nove narodne pesme predstavljaju, manje-više, adaptaciju melodija već postojećih, koje su samo melodijski menjanje.

PLAVŠIĆ:

Da li se to odnosi i na tekst?

ĐONOVIĆ:

Ja govorim u prvom redu o muzici. Novine su mnogo veće u tekstu nego u muzici. Ali to je oblast u koju ja ne bih zalazio. Hoću da podvučem samo to da tekstovi u našoj kući prolaze kroz neku vrstu cenzure. Muzika je u rukama nas, muzičkih urednika, koji odlučujemo da li ćemo nešto pustiti ili ne. Jedan stručnjak za jezik i književnost revidira i popravlja tekstove onda kad mi odlučimo da li je melodija vredna da bude odštampana na ploči.

PLAVŠIĆ:

Ja bih naveo neke od onih podataka kojima raspolaže Radio-televizija Beograd o slušanosti i gledanosti emisija nove narodne muzike. Da pogledamo maločas postavljeno pitanje: da li publika traži novine ili traži ono što je već uhodano? Sudeći po pismima koja mi dobijamo, narodna muzika se uopšte mnogo traži. Oko 70% pisama odnosi se upravo na narodnu muziku. Manji broj onih koji pišu traži već popularne pesme i izvodače. Mnogo veći broj upravo traži nove stvari i nova imena. Ja sam sklon zaključku da je publika orijentisana na novine. Teško je reći da li publici pogoduju novine u samoj muzici. Ali sigurno je da ona traži nove ploče, nove pevače itd.

U emisiji „TV-pošta”, 28. jula 1969. godine gledaoci su na ovo moje pitanje odgovorili potvrdno: oni traže nove ploče kao mladi nove snimke svojih ljubimaca u zabavnoj ili pop-muzici. Pristalice nove narodne muzike takođe traže da ih sredstva masovnog komuniciranja obaveštavaju šta je novo i najnovije na ovom polju. Ubeđen sam da bi top-liste i ovde besprekorno funkcionisale kada bi neko pristao da ih uvede.

LUKIĆ:

Veliko je pitanje može li se preciznije reći nešto o publici nove narodne muzike. Globalno je

jasno, kad govorimo o mentalitetu, da novu narodnu muziku voli ono što je još seosko u našem mentalitetu, bez obzira na to da li se ta ljubav ispoljava više u selu, palanci ili velikom gradu. Ne dajući toj činjenici ni pozitivan ni negativan znak, mi smo prosto prinuđeni da je konstatujemo. Međutim, mnogo više od toga ne možemo zasad da kažemo. Možda Plavšić ima podatke koji govore nešto drugo.

PLAVŠIĆ:

Evo, ja sam pripremio nekoliko ilustrativnih podataka o odnosu slušalaca i gledalaca radija i televizije prema ovoj muzici i njenim izvođačima. Pogledaćemo prvo odgovore prema obrazovnom nivou:

Tabela 1. Sondaža 1969 (u %)

Obrazovni nivo	1	2	3
Nepismen	36,3	55,2	8,5
Pismen	52,5	37,1	12,9
Niža školska sprema	40,9	25,7	4,7
Priučeni i nekvalifik.	44,1	27,3	11,2
Visoka kvalif. i kvalif.	45,3	17,4	4,1
Srednja školska sprema	27,3	8,0	1,6
Viša škola i I stepen fak.	17,6	3,1	0,9
Visoka školska sprema	19,2	1,0	1,2
UKUPNO :	39,3	22,7	5,4

Napomena : 1. Stav da na televizijskom programu treba povećati udeo narodne muzike;
 (Odnosi se na sve tabele.) 2. Pevači narodne muzike kao najpopularnije ličnosti na programu RTB;
 3. Emisije narodne muzike kao najpopularnije emisije na televizijskom programu.

Podaci koje smo dobili u prošlogodišnjoj sondaži gotovo su identični ovima ako se posmatraju u celini. U 1968. godini po broju zahteva koji traže povećanje na prvom mestu nalazila se narodna muzika sa oko 33% odgovora, dok je svega 2% tražilo njeno smanjenje. Tada je emisija „U narodnom ritmu“ gotovo kod svih socijalnih kategorija spadala među osam najgledanijih emisija našeg TV-programa (gledanost od 14% do 46%). Od pevača narodne muzike najpopularniji su bili Nedeljko Bilkić, Safet Isović i Lepa Lukić. Ove godine, pored njih, visoko su se plasirali i Radojka i Tine Živković, Ismet Krčić,

NOVA NARODNA MUZIKA

Dragan Živković Tozovac, Zaim Imamović, Nada Mamula, Braća Bajić, Predrag Gojković i Esma Redžepova. Lako je primetiti da se ovde ne radi samo o popularnosti pevača koji pevaju „novu” nego i onih koji su poznati još uvek i kao pevači „stare” narodne muzike. Zapaženo je takođe da postoje izvesne razlike u popularnosti pojedinih pevača u raznim regionima Srbije. Slično je i kod popularnosti emisija narodne muzike — one su npr. nešto popularnije u Sumadiji (14%), Istočnoj Srbiji (13%), Starovlaškom kraju (11%) i Južnoj Moravi (10%), nego npr. u Sremu i Bačkoj (1%).

Daćemo sada odgovarajuće podatke i prema socijalnoj strukturi:

Tabela 2. Sondaža 1969 (u %)

Socijalna struktura	1.	2.	3.
Službenik	28,1	7,1	1,4
Radnik	47,5	24,0	5,3
Poljoprivrednik	45,3	49,1	7,1
Zanatlija	41,5	33,5	7,3
Penzioner	42,0	20,2	11,9
Študent	8,7	0,9	—
Učenik	17,4	10,7	1,5
Domaćica	47,5	31,7	7,6
Ostali	32,0	12,0	5,3
UKUPNO:	39,3	22,7	5,4

Veoma su interesantni i podaci distribuirani prema uzrastu ispitanih gledalaca. Tu se zapaža veoma pravilan porast afiniteta ka narodnoj muzici od mlađih ka starijima.

Tabela 3. Sondaža 1969 (u %)

Godine uzrasta	1.	2.	3.
od 15 do 18	20,3	15,1	2,6
od 19 do 25	28,9	20,1	3,5
od 26 do 35	43,7	23,1	6,1
od 36 do 45	46,2	23,8	4,3
od 46 do 55	40,0	23,0	6,1
od 56 do 65	42,3	28,6	9,7
UKUPNO:	39,3	22,7	5,4

Najzad da završimo ovaj pregled padataka navođenjem razlika koje postoje s obzirom na odnos prema narodnoj muzici na televiziji u pojedinim regionima Srbije:

NOVA NARODNA MUZIKA

Tabela 4. Sondaža 1969 (u %)

Demografski rejoni	1.	2.	3.
Šumadija	44,0	25,1	4,4
Starovlaški kraj	40,1	41,1	8,4
Istočna Srbija	44,9	41,5	6,7
Južna Morava	42,1	34,8	6,4
Banat	48,0	14,3	10,8
Srem i Bačka	37,7	15,8	1,5
Kosovo	39,7	27,2	7,0
Beograd, N. Sad, Niš	27,0	10,1	4,5
UKUPNO:	39,3	22,7	5,4

Iako se podaci koje sam naveo odnose na televizijski program, oni su opšti, a beležimo ih i kod ostalih sredstava — npr. kod radija čiji slušaoci u preko 39% slučajeva takođe traže povećanje udela narodne muzike na programu. „Posle uvođenja većeg broja ovih emisija 1968. opao je pritisak (1967. 45% ovakvih zahteva), ali sada ponovo raste verovatno i zbog promena u strukturi auditorijuma. Možemo slobodno reći da je zahtev za povećanjem proporcije narodne muzike na našim programima opšti za naš auditorijum. On se prenosi i beleži i kod radija i kod televizije”. (Iz Izveštaja Odeljenja za studij programa RTB, broj 2 od 9. maja 1969. god.).

Na osnovu ovoga možemo izvući zasada sledeće zaključke:

Sa porastom obrazovne strukture opada broj ljudi koji traže da bude više nove narodne muzike na radiju i na televiziji. Slično je i sa godinama, odnosno uzrastom: najmlađi ne traže toliko ili traže manje narodne muzike, a stariji traže više. Otprilike, ljudi srednjih godina najviše traže tu muziku.

U pogledu socijalne strukture činjenica je da najvatreniji navijači ove narodne muzike nisu poljoprivrednici, kao što se obično misli, nego su to veoma često i radnici, i zanatlije, i službenici, a gotovo najviše su to domaćice. Znači da ljubitelja nova narodne muzike ima u svim socijalnim kategorijama. Ovakva određenja, prema tome, neće biti dovoljna specifična varijabla koja će nam reći nešto o publici nove narodne muzike, ali, ipak, ona nas ne ostavljaju ni u sasvim neodređenim slutnjama.

LUKIĆ:

Misli li Donović da ova narodna muzika, upravo takva kakva jeste, odgovara potrebama svoje publike? Da li ona znači jedan u osnovi pozitivan, prvi kontakt širih slojeva naroda sa

muzikom, kao neka prva stepenica, kao laka muzika za narod, kao zabavna muzika za tu publiku kojoj se obraća, kojoj je namenjena i koja na nju tako živo reaguje?

DONOVIC:

Adekvatnost nove narodne muzike može biti mač sa dve oštrice. U štampanju ploča sa tom muzikom, želja za lakim uspehom može da nas odvede predaleko da spustimo kriterijume, da još više utičemo da se preorijentiše — u daljem toku događaja — ukus onoga dela publike koji ispoljava već određene muzičke afinitete i želi muziku koja je ispod nivoa.

LUKIĆ:

Da li takve tvorevine, koje vi smatrate pristojnim obrascima nove narodne muzike, prolaze na tržištu isto onoliko dobro kao i one koje su slabije i koje vi smatrate šundom nove narodne muzike? Ako bi se relativno korektne stvari prodavale isto tako dobro, ili ne mnogo slabije, nego šund, onda ne bi bilo razloga za neku preteranu brigu. U tom slučaju, vaša politika — govoreći u globalnim crtama — bila bi ispravna.

DONOVIC:

Prema podacima kojima raspolazem, i prema saznanjima koja imam, u toj produkciji nove narodne muzike, ona dela koja se mogu smatrati korektnim još i sad imaju bolju prođu nego što je ima totalan šund, dakle ona nova narodna muzika koja je ispod svakog nivoa.

Stvaraoci nove narodne muzike

DEVIĆ:

Kad govorimo o stvaraocima nove narodne muzike, dakle o kompozitorima koji pišu melodije i o piscima tekstova neophodno je da se prvo osvrnemo na njihove kvalifikacije. Jedni od njih bave se muzikom profesionalno. To su članovi nekih ansambala koji izvode narodnu muziku, ili su pevači narodnih pesama. Drugi su amateri, službenici, nesvršeni intelektualci, čak i zemljoradnici, sve ljudi koji se povremeno bave narodnom muzikom. Gotovo svi potiču sa sela, a žive i rade većinom u gradu.

Pripadnici druge grupe stvaralaca javili su se kasnije nego oni iz prve grupe. Bilo je to u vre-

me kada se javila potreba za zaštitom autorskih prava tih tvorevina koje se komponuju u duhu narodnog stvaralaštva. Drugim rečima, bilo je to onda kada je nova narodna muzika počela svoju ekspanziju.

Ja znam izvestan broj stvaralaca nove narodne muzike kao ljude koji su donekle muzički obrazovani: znaju osnove nauke o harmoniji, muzičku teoriju, umeju da pišu note, mogu da zapišu ono što odsviraju i otpevaju. Aii oni koji se javljaju u novije vreme, najčešće nemaju ni najosnovnije predstave o notnom sistemu; oni su muzički nepismeni i stvaraju instinktivno. Takav kompozitor svoju kompoziciju prvo peva pevaču; kad je ovaj dobro nauči, pesma se snimi na magnetofon; ukoliko je kompozitor zadovoljan izvođenjem, pesma ide dalje, tj. zabeleže se note, snima se gramofonska ploča itd.

LUKIĆ:

Dević je pomenuo jedan trenutak koji je dosta karakterističan za razumevanje fenomena nove narodne muzike, a naročito za razumevanje statusa njenih stvaralaca. Ispada da je jednim delom ekspanzija nove narodne muzike u vezi sa pristupanjem Jugoslavije Bernskoj konvenciji o zaštiti autorskih prava. U najmanju ruku, to je praktično važan momenat. Kompozitori za koje smo prošli put kazali da su ranije bili srećni što će im se njihova pesma vratiti u narod, utopiti se ponovo u sredinu iz koje je i potekla, sada odjedanput mogu da obezbede svoje interese, da steknu izvor stalnih i ne malih prihoda. Oni dobijaju legalan status u društvu: profesionalizuju se upravo kao kompozitori, kao stvaraoci tih melodija. Taj momenat obelodanjuje profesionalizaciju celokupne nove narodne muzike, proces koji obuhvata i stvaraoce, i interpretatore, i producente, i trgovce.

DEVIĆ:

Kompozitori nove narodne muzike postali su zainteresovani za svoja prava. U prvo vreme oni su imali tantijeme obezbedene preko Saveza kompozitora Jugoslavije, odnosno preko Autorske agencije za zaštitu malih prava (ZAMP), čiji su članovi mahom svi bili. Kriterijumi za prijavljivanje dela bili su bez značaja. Jednostavno je trebalo napisati ZAMP-u pismo sa tekstom i napisanim notama u prilogu. Nekad je bila dovoljna i sama snimljena ploča da bi ZAMP imao uvid.

To je tako trajalo nekoliko godina. Međutim, stvaraoci nove narodne muzike postali su vremenom sve nezadovoljniji procentom koji su

dobijali od izvođenja svojih dela, odnosno po-entiranjem njihovih tvorevina, bilo da je reč o tekstu, bilo da je reč o melodiji. Zbog toga su još 1965. godine počeli da kidaju veze sa ZAMP-om, i konačno su, dve godine kasnije, osnovali svoje samostalno udruženje. Ono se zove Savez autora muzičkih dela u duhu narodnog stvaralaštva (SAMD). Tu je okupljen veliki broj ljudi, oko 400, i taj broj tako reći svakodnevno raste. Predsednik im je Radojka Živković, poznati interpretator i autor narodnih pesama i igara.

1. 166

coda Da capo al segno

ANSKBL Radojke Živković RLB EP 14306
 kompozicija R. Živković Umetničko kolo
 M. Todorović

LUKIĆ:

Naslov ove kompozicije Radojke Živković, „Umetničko kolo”, obeležava jednu karakterističnu dilemu u kojoj se verovatno nalaze i stvaraoци nove narodne muzike, ili bar najbolji među njima. Mislim da se ona ogleda u njihovom raspinjanju između one muzike koja se traži i izvesnih umetničkih ambicija koje, kako se bar meni čini, neki među kompozitorima nove narodne muzike imaju, i to ne bez osnova.

PLAVŠIĆ:

Ja to razumem ovako. Nije znači, samo materijalni momenat naterao ove ljude da osnivaju svoj Savez, nego i jedan drukčiji motiv: nastojanje da se i oni afirmišu kao umetnici koji stvaraju dobra umetnička dela određenoga žanra.

LUKIĆ:

Ja sam maločas aludirao na stav ozbiljne muzičke kritike, kao i nekih faktora u Savezu kompozitora Jugoslavije prema stvaralacima nove narodne muzike. Oni su olako izjednačili obe kategorije tih stvaralaca o kojima je na početku govorio Dević. Međutim, neki među njima: Radojka Živković, zatim Jovica Petković, Dragan Živković Tozovac, Petar Tanasijević i drugi, mogu se smatrati kompozitorima barem s isto onoliko osnova sa koliko taj naziv zvanično

nose autori nekih horskih pesama, školskih sonata, dečjih kompozicija i sličnih skromnih dela tzv. ozbiljne muzike.

Apriorno odbojni stav predstavnika tzv. ozbiljne muzike prema svim stvaraocima nove narodne muzike, prema celokupnoj toj orijentaciji komponovanja sigurno je doprineo tome da se stvaraoci narodne muzike svi ujedine na drugoj strani. Iz različitih razloga, motiva i pobuda oni su formirali svoj front, izražen najčvršće u tom udruženju koje ima naziv pravnički neobično vešto smišljen, gotovo neoboriv. Taj naziv znači da oni nisu plagijatori, imitatori ili autori nekih neoriginalnih varijacija na teme narodne muzike. Inače bi im se moglo desiti, na osnovu propisa o moralnom autorskom pravu, da budu osporene njihove tantijeme. Ili bi ih njihovi protivnici optužili da stvaraju narodnu muziku na isti način kako se ona ranije stvarala, anonimno, u narodu. Svojim udruživanjem autori nove narodne muzike su se odbranili pravno i finansijski; ali su ostali, zvanično, autori nižeg ranga nego što su autori ozbiljne ili zabavne muzike.

PLAVŠIĆ:

Mislím da je učinjena velika greška što neki najbolji kompozitori nove narodne muzike nisu postali ravnopravni članovi Saveza kompozitora Jugoslavije. Možda bi se kvalitet njihove produkcije, i uopšte produkcije nove narodne muzike, poboljšao. Autori, koji su članovi Saveza kompozitora Jugoslavije, trudili bi se da opravdaju taj naziv, da održe svoj nivo; drugi, koji još nisu članovi, želeli bi da zasluže taj naziv, odnosno da dođu do tog nivoa. Među njima bi bila zdravija konkurencija koja se ne bi svodila na konkurenciju za publicitet i na materijalnu konkurenciju.

Pri tom, nije reč samo o tome da se ovi kompozitori upoređuju sa kompozitorima ozbiljne muzike. Njih vredi porediti sa kompozitorima zabavne muzike. Ova dva žanra, zabavna i nova narodna muzika, sličniji su međusobno i po ponašanju na tržištu i uopšte. Zbog toga ih i treba upoređivati.

DEVIĆ:

Međutim, ima tu jedna druga stvar. Ozbiljna muzika je sinonim najvišeg nivoa u stvaranju muzike. Osim toga, najbolji kompozitori zabavne muzike su zvanično priznati, mogu da budu, i najčešće jesu, članovi Saveza kompozitora Jugoslavije. Znači, oni su u principu izjednačeni sa kompozitorima ozbiljne muzike, dok to kompozitorima narodne muzike nije pošlo za rukom.

LUKIĆ:

Posle izlaganja praktičnog statusa kompozitora nove narodne muzike, neophodno je osvetliti ih i sa druge strane. Bez obzira na to što oni mogu biti muzički diletanti, a s obzirom na odziv publike, mi moramo — uvažavajući i jedne i druge činjenice — priznati da stvaralac naše nove narodne muzike ima živo i tačno osećanje za ono što se aktuelno dešava u društvu, u životu njegove publike.

PLAVŠIĆ:

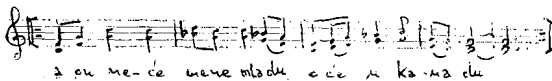
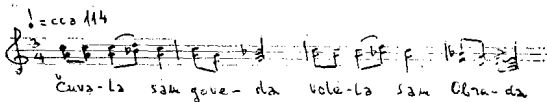
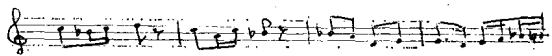
On, izgleda, nije naročito izdvojen od te publike, pa mu i ne pada teško da je razume.

LUKIĆ:

Šta je to o čemu on vodi računa komponujući pesmu, angažujući nekog da mu piše tekst ili sam pišući tekst? Kakav je taj njegov smisao za aktuelnu stvarnost? Ja mislim da je najkarakterističniji primer braće Bajić. Kao neki lutajući novinski reporteri, oni hitaju za novim temama kao što su: porez, odlazak na rad u inostranstvo, kosmonauti itd. Te teme oni razvijaju i registruju muzički prihvatljivim oblicima, kao neku vrstu muzički ilustrovane reportaže za narod, o onome šta se zbiva u narodu, šta ga muči, grize, raduje i sl.

PLAVŠIĆ:

Pri tom su te reportaže šaljive i ironične, uglavnom na ovaj isti način na koji i narod komentariše aktuelne događaje.

Bajić: Jugoslav ERY 4168
BRATA BAJIĆ "NIGARA"
kompozicija: LUKIĆ - K.T. BAJIĆ

LUKIĆ:

Taj fenomen, koji se zove nova narodna muzika, nameće nam se kao integral u kome je teško za jedan faktor reći da je odlučujući. Da li su to stvaraoci? Da li više oni koji pišu tekst kao neku sociološku reportažu i komentar, ili oni koji komponuju muziku kao neku slobodnu varijaciju, kombinujući staro i novo, domaći folklor i uticaje zabavne muzike i narodne muzike drugih naroda? Ili su to, najzad, interpretatori koji tim tvorevinama daju značajan završni pečat?

Kako bismo objasnili taj integral? Slojevi kojima se obraćaju stvaraoci nove narodne muzike, pa i ona sama po sebi, nalaze se u izvesnom raskoraku. Na jednoj strani je inercija starog, bivšeg, seoskog, patrijarhalnog života i pogleda na život — sa svim njegovim normama. Na drugoj strani je uticaj modernog, urbanog, uslovno ga nazovimo tako, relativizma, koji još nije konstituisao svoje pozitivne norme, sve one norme koje se sažimaju formulom o filozofiji svakodnevnog života. Čitavi slojevi se nalaze u toj ambivalentnoj situaciji.

Nova narodna muzika očigledno se nalazi na pragu tog raskoraka, te dileme, te ambivalencije, i trudi se da stigne do nje i da je uhvati. Drugim rečima, ona se trudi da odgovori potrebi za prevazilaženjem te ambivalencije, za harmonizacijom života. Egzistencijalno, ona odgovara pokušaju tih slojeva da se snađu, da se ukorene u novom životu, da se on ne bi sveo na neko golo vegetiranje. Znači, egzistencijalni koren nove narodne muzike je strah od praznine, „horror vacui”, u kome se nađe čovek kad, istorijski, napušta jedan stil i način života, a u novome još nije našao dovoljno oslonca.

Na kraju krajeva, da govorimo manje metafizički i filozofski, a više sociološki: izvestan standard, koji postignu izvesni slojevi u ekspanziji, traži zadovoljenje novih, viših potreba. Šta tu onda dolazi u obzir? Imamo jaz između stotina hiljada i miliona Jugoslovena — i ozbiljne kulture. Prave kulturne vrednosti nisu tim ljudima u principu nedostižne, nego su im praktično nedostupne, jer se nisu navikavali na njih, nisu imali vremena da uspostave stalniji i intenzivniji kontakt s njima. Ne treba, pri tom, zaboraviti da je čovek na koga mislimo prezauzet dužnostima na svom radnom mestu i uopšte. Ako mu ipak preostane nešto malo dokolice, kako će je iskoristiti? I zašto bi je, na kraju krajeva, obavezno iskomišćavao na taj način što bi bio upućen samo na neke krajnje ozbiljne stvari, odnosno na sredstva za zadovoljenje viših i najviših duhovnih potreba, kakva su na primer dela ozbiljne muzike itd.

U odsustvu kontakta sa pravim, ozbiljnim, vrhunskim kulturnim vrednostima koje mu nisu praktično dostupne, ovaj čovek upućen je na lakše forme kulture, na masovnu kulturu. I one iskazuju i zadovoljavaju njegove potrebe, i one nisu lišene potpuno nekoga sadržaja i značenja. Nova narodna muzika, sagledana u tom kontekstu, odgovara intimnoj reakciji na nov život i, ujedno, nostalgiji za starim. U osnovi, to je primanje novoga, samo primanje novoga uz želju da ono uključi i sve što bi sačinjavalo koren života. Otud nova narodna muzika nije samo zabava u dokolici, već ima i ozbiljnije funkcije. Ona je i razgovor, i zamišljenost, i komentar o smislu života. Ona je priručno sredstvo za svaku onu priliku kojom se život fiksira (rođenje deteta, vojska, veridba, svadba, krštenje). Ona je u stanju da iskaže bitna intima stanja i raspoloženja, kao što su: ljubav, prijateljstvo, životna gorčina i razočaranje itd.

S obzirom na karakter nove narodne muzike, na njenu strukturu, odnosno na vezu između teksta i muzike, jasno je da ona jedina — u današnjoj „datoj” situaciji — kako-tako zadovoljava sve navedene i druge potrebe širih slojeva kod nas. Ona to čak čini mnogo bolje nego druga sredstva koja su tim slojevima priručna, koja su im praktično dostupna.

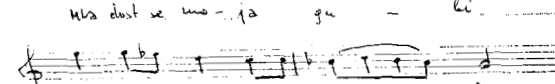
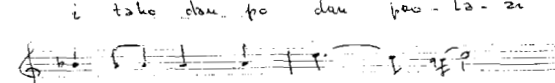
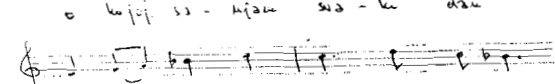
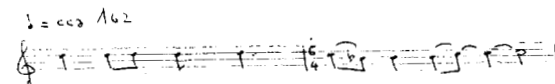
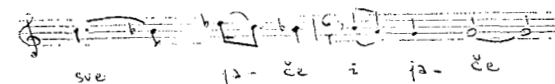
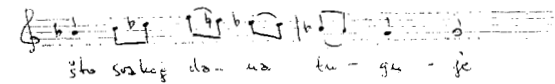
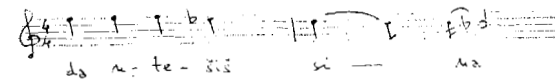
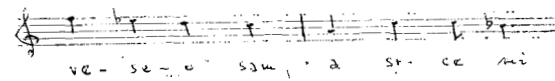
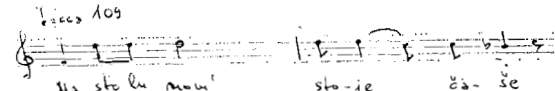
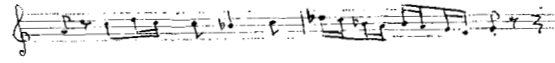
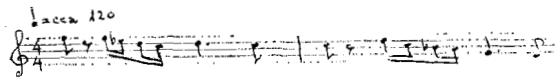
Estetička analiza nove narodne muzike

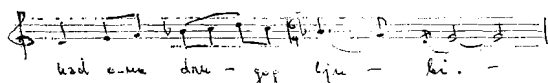
LUKIĆ:

U ovim razgovorima mi smo od početka naglašavali razliku koja postoji između velike popularnosti nove narodne muzike i njene — kako se nekima od nas čini — male umetničke vrednosti. Ipak smo sebi dopustili „luksuz” da tu razliku priznamo ozbiljno, da je shvatimo, drugim rečima, kao raspon pojave koju proučavamo. Znači, ni samo jedno, ni samo drugo nije istina.

Priznavši taj raspon, mi smo išli redom: opisali smo sam fenomen i njegovu jedinstvenost, pozabavili smo se publikom nove narodne muzike, zatim njenim stvaralocima. Pri tom smo celo vreme vodili računa o estetičkoj strani te muzike. Sada taj estetički ekvivalent nove narodne muzike dolazi u prvi plan našeg interesovanja. Zbog toga smo i pozvali dr Dragutina Gostušskog, kompozitora i muzičkog estetičara, da nam pomogne u estetičkoj analizi nove narodne muzike.

Za ovakav razgovor, mislim, najuputnije je ne ići odmah na globalne ocene, već početi od nekih karakterističnih primera, kao što je ovaj.

peva: Zoran Nikolić RTB EP 12337
komponist: Ki stolu mom
Budimira Jovanovića

DEVİĆ:

To je bila pesma Budimira Jovanovića „Na stolu mom”. Slušajući ovu pesmu, mogli smo da zapazimo kako se pevane strofe povezuju sa melodijom. Ako globalno uzmemo ovu kompoziciju, tu tekst jedini vezuje i pravi privid neke celine pesme. Jer, u stvari, mi lako možemo da odvojimo jedan deo pesme od drugoga dela, kao da imamo dve pesme pred sobom. Ako bismo ovo sadašnje stvaralaštvo hteli da uporedimo sa našim tradicionalnim narodnim muzičkim stvaralaštvom, ono ne liči ni na romansu, a nekmoli na narodnu pesmu.

Pesma koju smo čuli — a takvih još ima dosta — svedoči nam kako sa muzičke strane izgledaju neke od tih novih komponovanih narodnih pesama. Narod ovo niti može da peva, niti može aktivno da prihvati. Mogli ste da zapazite kako pisac teksta, a takođe i kompozitor, malo vode računa o našem klasičnom stihu, desetercu ili osmercu. Ovde se čuje u jednom stihu jedanaest slogova, u drugom četrnaest, zatim se to vezuje sasvim slobodno.

U tekstu vlada čista improvizacija; on kao da je praviljen metodom slobodnih asocijacija. Što se muzike tiče, ona nije veće vrednosti. Naime, bezuspešno se ovde meša sevdalijski ton onih poznatih, popularnih narodnih pesama, koje su se nekad u Srbiji zvale kafanskim pesmama, sa jednim tonom i štimungom koji bismo mogli nazvati šumadijskim. Sa te muzičke strane, ovo nikako ne bi mogla da bude narodna pesma, jer nije prihvatljiva, ponovljiva, pevljiva; ne bi mogla da se nauči napamet.

GOSTUŠKI:

Dević je govorio podrazumevajući da ovo nije dobra pesma, što znači da ona nije ni dobra muzika i da joj nije dobar tekst. Ja to, razume se, takođe podrazumevam iz sličnih ili potpuno istih razloga. Mislim, samo, da nije dovoljno konstatovati da je ta pesma rdava. Moramo, pre svega, da se zapitamo zbog čega je to tako, odakle to dolazi. Narodna muzika je za mene

više sociološka nego umetnička pojava. Umetnost je ovde samo jedna forma u kojoj se ta sociološka pojava manifestuje.

Veliki deo našeg stanovništva nalazi se negde na putu iz sela u grad; on više nije seoski element, a još nije postao gradski. Mislim da se neću prevariti ako kažem da je ova muzika namenjena tom elementu; ona više nije narodna a nije postala ono što treba da bude: muzika koja je — kao umetnička forma — sama sebe svesna, svesna svoga cilja, svoga postojanja i ima neki svoj, bar minimalni, unutrašnji i tehnički fundament.

DEVIC:

Ja se slažem sa ovom tvrdnjom. Nova narodna muzika je složena pojava. Mislim da je najvažnije utvrditi da ona ne predstavlja narodnu pesmu, onu pesmu koju će narod aktivno prihvatiti. Ona, u stvari, na određen način odgovara novom čoveku koji sa sela prelazi u grad, koji nije ni u selu ni u gradu u suštini.

GOSTUŠKI:

Kakav narod, takva i pesma. Sam taj fenomen velikog komercijalnog uspeha ovakvih stvari dokazuje da ta pesma nekome odgovara. Mi ne bismo ni trošili vreme na ovu pojavu ako bismo ostali na nekoj goloj estetičkoj oceni vrednosti tvorina te nove narodne muzike — da u celom tom kompleksu nema činjenica koje upućuju na neke manifestacije potrošačkog društva i masovne kulture kao njegovog markantnog izraza.

DEVIC:

Ova pesma je vrlo teška kao pesma, teško joj je — po formi njenoj — da postane narodna pesma, da se zapamti i da ostane u narodu. Ona je možda neka vrsta zabavne muzike za tog našeg čoveka koji se menja prelazeći iz sela u grad. On prihvata tu muziku.

Kompozitor ove pesme, koju smo slušali, dostigao je sa jednom sličnom kompozicijom vrhunac. To je ona pesma „Poleti, golube moj”, koja je prodana u preko 200.000 primeraka i koja je osvojila dve zlatne ploče. To je zanimljiv podatak.

PLAVŠIĆ:

Pitanje je na kojim se elementima zasniva popularnost te nove komponovane pesme u duhu

narodnog stvaralaštva — ako je nju teško re-produkovati, ako je teško uživati u njoj. Na kojim elementima se, u stvari, zasniva njena masovna potrošnja? Šta je s tim narodom koji je promenio svoj ukus i umesto ranije, tradicionalne narodne muzike, voli sada ovu, koju smo opisali kao manje vrednu, teže ponovljivu, nepevljivu i sl.? Po mom mišljenju, reč je o novoj publici. Ali, koji su bliži elementi, strukturalni — a ne samo sociološki — u samoj toj novoj narodnoj muzici koji vezuju tu novu publiku za nju?

LUKIĆ:

Nova narodna muzika sociološki i psihološki odražava ambivalentan položaj jednog hibridnog sloja našeg društva, kome se ona u stvari i obraća. Samo po sebi, ona je takođe ambivalentna u svakom svom elementu, a naročito u njihovim međusobnim odnosima: u muzici koja je hibridna, u tekstu koji je necelovit, i najzad, u odnosu između muzike i teksta. Takva hibridna, ambivalentna, necelovita — upravo tom svojom šeptrljavošću, diletantizmom, unutrašnjim raskorakom svojim — ona i odgovara egzistencijalnom položaju svoga konzumenta.

GOSTUŠKI:

Ona je tako rogovatna da Dević s pravom primećuje kako ju je teško naučiti napamet, teže nego neku ariju iz moderne opere. Ne ide čoveku u uši. I to je utoliko čudnije što se ona javlja na terenu šumadijskom, koji je baš po tradiciji imao najčistije i najjednostavnije ritmičke i druge forme. Šumadijski teren davao je najjednostavniji mogućni kroj melodija. Toj pesmi i toj melodiji moglo se zameriti što je bila suviše jednostavna, što nije imala nekog traženja, neke specifične dubine kakva se javlja u pesmama iz drugih krajeva zemlje — Istočne i Južne Srbije ili Makedonije. Danas ona čak napušta i tu jednostavnost, i ja bih rekao da to čini za račun teksta.

Konzumenti ove nove muzike mnogo manje obraćaju pažnju na muziku nego na reči. Više puta, preko pisama, ili u direktnim nastupima preko radija i televizije, oni su isticali da njima najviše odgovara aktuelnost tekstova koji se obraćaju svakodnevnim situacijama u kojima se narod nalazi. A to je upravo ono u čemu ih ne mogu zadovoljiti stare pesme.

DEVIĆ:

Kako i zbog čega prolaze ove pesme? Prolaze, izgleda, baš zbog toga što ne moraju da se peva-

ju. Ljudi ih slušaju. Recimo, slušaju ih na koncertima narodne muzike kojih ima mnogo, a kojih ranije nije bilo. To je, opet, nova pojava, ti koncerti, sabori i festivali.

PEŠIĆ—GOLUBOVIĆ:

U prvom razgovoru, ja sam istakla pretpostavku da ćemo kod ove muzike upravo pronaći pasivnost. U staroj narodnoj muzici potrošač je bio aktivan; nije bilo važno ko stvara i ko interpretira, svi su učestvovali u tom poslu i u interpretaciji na izvestan način modifikovali narodnu pesmu. A sada je njen konzument samo slušalac, sada je on daleko pasivniji.

DEVIĆ:

To ne znači da su sve takve pesme bezvredne. Vratimo li se dvadeset i više godina unazad, pronaći ćemo pesme koje i danas žive.

GOSTUŠKI:

Mi toj novoj muzici ne možemo osporiti izvestan narodni karakter. Ona počiva na izvesnim klišeima i shemama koji su poznati od starine i koji činjenički pripadaju muzici koju nazivamo narodnom. Ono što je tu čudno, to je sledeće: postanak narodne pesme je spontana i autentična pojava, autentičan momenat inspiracije jednog diletanta, pod određenim okolnostima o kojima mi ne znamo mnogo. U ovom slučaju, očigledno je da taj momenat iskrene spontanosti i potrebe za pevanjem otpada.

U tom procesu, sledeći momenat je usmeno, spontano prenošenje uspešnih pesama. Mi možemo pretpostaviti da je u prošlosti, u srednjem veku ili kasnije, kada su te pesme stvarane, bilo i manje uspešnih i više uspešnih tvorevina, i da su samo ove druge preživle. Prema tome, možda će i neke od ovih današnjih pesama imati trajniju vrednost zbog toga što će ih ljudi prenositi pevušeći ih za svoje zadovoljstvo. Ali tu treba staviti dve napomene. Ukoliko ljubitelj pevuši ovu muziku, on će je sigurno pogrešno interpretirati. To je prvo. A drugo, ako je ova pesma dobra, ona će ostati i mi ćemo imati i obogat ćemo se na neki način njome. Ono što je najbitnije pri tome, to je da imamo posla sa jednim istim procesom koji zapažamo i na drugim područjima muzike. Kad je neko hteo da ima muziku i da svira, on je morao tu muziku i da uči. Zato je cvetala kamerna muzika, domaća muzika još i u ranijim vekovima kada nisu postojala mehanička sredstva prenošenja. Danas se u oblasti ove nove muzike to isto de-

šava što se pre toga dešavalo u oblasti zabavne muzike. Čovek ne mora više ni da svira ni da peva, on pušta ploču i pušta drugog da mu svira i da mu peva. Drugim rečima, potrošač se olenjuje. Publika više nije obavezna da sama muzicira ukoliko želi da uživa u muzici.

Dakle, slušalac se olenjuje i nema potrebe da reprodukuje pesmu. Ona je sama po sebi složena i onemogućava mu pravilnu interpretaciju — to je drugo. Treće, slušalac se zadovoljava time da i tim mehaničkim putem iskaže i upotpuni samoga sebe.

LUKIĆ:

Gostuški je izrazio nešto što mi izgleda veoma važno — a to je da predrasude prema novoj narodnoj muzici ne treba imati već zbog toga što je ona jedan markantan sociološki fenomen. A zatim, nije ni ona sva ista, ponešto se u njoj može naći dobro, i nadati se da će to dobro ostati.

Ima mnogo pitanja koja se u vezi s tim postavljaju. Jedno je: kako obezbediti da ono što u novoj narodnoj muzici vredi osvoji svoje mesto i trajnije ostane. Jer ono je izloženo i riziku tržišta i kratkoročnoj, a često i kratkovidnoj politici distributerskih kuća, radija i televizije, koji po inerciji ili iz komercijalnih razloga pribegavaju najlakšim rešenjima i kompromisima.

PEŠIĆ—GOLUBOVIĆ:

Gostuški je pokazao neke vrlo značajne probleme koje bismo morali da ispituujemo. Jedan od takvih važnih problema jesu motivi koji inspirišu ljude da stvaraju ovakvu muziku. Koji su njihovi motivi, ko su ti ljudi koji tu muziku stvaraju, iz kojih slojeva oni dolaze, i koje potrebe zadovoljavaju? U tradicionalnoj narodnoj muzici to je relativno lako objasniti: potreba je potreba za muzikom, za pesmom. Ovde to nije sasvim jasno ni kod stvaralaca niti kod onih koji tu muziku konzumiraju.

Takođe bi bilo interesantno odgovoriti na pitanje o karakteru ove nove narodne muzike kao sociološke pojave. Koji slojevi naroda ovu muziku najviše prihvataju i koji najviše osećaju potrebu za njom? Ali, da bi se na to pitanje odgovorilo, treba ustanoviti — estetičko-muzikološkom analizom — strukturu i kvalitet same pojave.

PLAVŠIĆ:

Radio i televizija sa dosta opreznosti i takta pokušavaju da plasiraju one elemente koji su

u toj novoj narodnoj muzici najpozitivniji i koji mogu da dovedu do jedne razvojne politike. Ali, to još nije rezultat sistematskog istraživanja. Ono bi moralo da ukaže na to kako će se, kojim pozitivnim stimulansima, izgrađivati dalja mogućnost prodora onih elemenata koji su kvalitetni i koji, u ovakvoj strukturi potrošnje, mogu da utiču na poboljšanje potrošnje i kontakta sa najkvalitetnijim obrascima nove narodne muzike.

LUKIĆ:

Na osnovu već obavljenih ispitivanja, kao i naše razmene mišljenja o ovim razgovorima, mogli bismo da izvučemo izvesne opštije zaključke. Oni su, ujedno, mogućna osnova ili okvirne radne hipoteze za dalje istraživanje.

1. Nova narodna muzika nije sasvim nova pojava. Ona ima izvestan istorijski kontinuitet u našoj zemlji: nalazimo je u ranijim epohama, a takođe i odmah posle ovog rata. Ipak po mnogim elementima ona se danas izdvaja i nameće kao *jedinstven fenomen*:

a) Njeni autori i izvođači se ponašaju profesionalno, što ranije nije uopšte bio slučaj, bar nije bio u tom obimu. Oni su često vezani za produkciju i širenje ove muzike kao za jedini i isključivi posao kojim obezbeđuju sebi (veoma solidnu) materijalnu egzistenciju.

b) Ranije je narodna muzika, i kad su joj autori bili više-manje poznati, i kad je bila prihvatana u narodu, ipak imala amaterski status. Danas se ona izdržava sama od sebe — njena publika odvaja velika sredstva za njeno održavanje na tržištu. Tzv. „mala sredstva“ (npr. gramofonska ploča) plasirajući je vrlo široko omogućavaju njenu reprodukciju (i to proširenu).

c) Danas se ona manifestuje u strukturi potrošnje kao zabavna muzika — odnosno vrši sličnu rekreativnu funkciju kao zabavna muzika. U svetu ta vrsta muzike već se pretopila u zabavnu. U nekim zemljama, gde je ovakav fenomen ipak prisutan, narodna muzika se proizvodi ili na drugi način ili na višem nivou (npr. u SSSR).

2. Pojava nove narodne muzike nije univerzalna za SFRJ. Jedna od važnijih njenih karakteristika je njen *regionalni karakter*. Zapaženo je da je ona daleko tipičnija za istočne krajeve zemlje (npr. Srbija, Istočna Bosna i sl.). U jednoj istoj republici, istorijski posmatrano, postoji izvesna intermitentnost; npr. ranije Vojvodina, Vranje, Pirot; sada Kolubara itd. Izgleda da je ovakvo njeno širenje pre svega vezano za

ponašanje i osnovna obeležja publike koja je preferira. To su često novourbanizovane sredine (novi gradovi u narastanju) ili ruralne sredine koje se osnažuju i ispoljavaju izvesnu ekspanziju u nekim oblicima masovne potrošnje, a takvih sredina ima više u istočnim krajevima zemlje.

3. *Publika* nove narodne muzike je veoma široka i različite je strukture. Mnogi elementi distribucije ovog fenomena mogu se objasniti ako se publika dobro poznaje. Naš stav je:

a) da je tu, pre svega, reč o *novoj publici*, a ne o publici koja preferira tradicionalne vrednosti u narodnoj muzici. Ako je to tačno, onda se ne može govoriti o snižavanju ukusa publike, kako se to nekada u javnosti predstavlja, nego o ukusu publike koja se tek sada (i to prvi put) uključuje u masovnu potrošnju preko sredstava masovnog komuniciranja. Dosada se narodna muzika nije u znatnoj meri konzumirala na ovaj način.

b) Publici nove narodne muzike nije važno da konzumira više vrednosti; ona je indifirentna prema tim vrednostima; zadovoljna je onim što prima u masi produkcije nove narodne muzike.

c) Ova publika je iz svih slojeva stanovništva. Njena obeležja ne mogu se demografski pojednostaviti i svesti na nekoliko, već se mora uzeti u obzir jedan drugi zajednički faktor odnosa prema ovakvoj produkciji.

d) Gotovo najviše ove publike nalazimo po gradovima. Jedan od najvećih potrošača nove narodne muzike je Beograd. Pogrešno je vezivati ovu pojavu samo za selo. Ali takođe treba voditi računa da je, prema novim podacima, oko 60% stanovnika gradova tek pre izvesnog vremena došlo sa sela.

e) Smatramo da je publika ove muzike pasivna u tom smislu što ne učestvuje u stvaranju muzike, nego je samo usvaja, ne kreira je, nego je samo prima.

f) Ona je veoma zainteresovana za nove proizvode (novu robu), želi aktuelne kompozicije. Ovakvo njeno ponašanje krije moderne elemente i konvergentno je ponašanju publike zabavne i bit muzike. Pesme nove narodne muzike zastarevaju vrlo brzo, publika ih zaboravlja i ne traži više, a okreće se novoj produkciji čak i po cenu da muzički ne dobija ništa novo. Izgleda da su tekstuelne novine važnije nego novine u muzičkom smislu.

g) Sveukupno, taj novi gradski stanovnik, u raskoraku između sela i grada, traži ovu muziku kao izraz koji mu najviše odgovara.

4. Potrebno je izučavati specifičnosti *produkcije i plasmana* ove muzike:

a) Pevač je izuzetno važna ličnost za plasman nove narodne muzike. Njegov položaj je dvostruk: ili tu pesma afirmiše mladog pevača, ili afirmisan pevač afirmiše pesmu. Samo u nekim slučajevima oba ova elementa su data istovremeno: obično više dolazi do izražaja jedan ili drugi. Producenti nove narodne muzike računaju na oba slučaja obezbeđujući prođu.

b) Ne postoji standardno planiranje tiraža ploča na osnovu projekcija ukusa i preferencija publike. Vrše se samo procene i probe kod novih autora i pevača. Dorada je ustaljena praksa kod mnogih ploča. Plasman tiraža odvija se na tri nivoa: kod najpopularnijih pevača početni tiraži planiraju se na oko 30 do 50.000 ploča, zatim se vrši dorada (često u nekoliko navrata jer kapaciteta ima) i na kraju se iscrpljuje mogućnost plasmana na tržištu.

c) Repertoarska politika uglavnom računa na neke sigurne tačke, na popularne interpretatore kojima se dozvoljavaju smeliji potezi uz pretpostavku da su interesi distributera i interpretatora saglasni. Repertoarska politika češće računa na kratkoročne efekte, ona je stihijna. Manje popularni pevači uključuju se u opšti repertoar uz određene mogućnosti plasmana.

5. S muzičke strane nova narodna muzika *ne donosi ništa novo*. Ona je rezultat (često nesporetno i nategnuto) kompilacije tradicionalnih elemenata naše »dobre stare« narodne muzike. Proizvedena u duhu tradicije, ona je veoma modernizovana, prilagođena novoj publici i novim zahtevima. Ona se ne prerađuje u narodu do konačnih formi kao ranije, nego se usvaja tako kako je daje kompozitor-autor koji je narodu poznat samo u relativnom smislu.

a) Često dolazi do mešanja raznih stilova, do mešanja melodijskih i ritmičkih elemenata melosa raznih narodnosti i pokrajina, čak do mešanja elemenata narodne i zabavne muzike. Kompozitori se gotovo više trude da postignu originalnost nego visok kvalitet.

b) Teme su jednostavne, ali se muzički teško prate, jer forme nisu čiste, a događa se da u okviru jedne iste pesme ima nekoliko stilova i koncepcija čija smena nije »slušna« i dosledna. Ima se ponekada utisak da se i izvođač muči da tačno izvede pesmu i dovede je do kraja. Publici nekada nije lako da aktivno učestvuje u izvođenju pesme, ali se to kompenzuje refrenima koji su standardni.

c) Kompozitor često samo u nekoliko poteza zapisuje melodiju, a aranžeri i orkestri daju osnovni ton kompoziciji i izvođenju. Tek u tim trenucima pesma dobija punu fizionomiju i postaje »moguća«. To je uslovljeno već pomenutom poluprofesionalnošću i diletantizmom njenih autora (mnogi od njih nisu obrazovani muzičari, nego »sluhisti«).

6. *Estetička vrednost* nove narodne muzike veoma je mala, zauzima tzv. donji prag vrednosti. Prema ozbiljnim kriterijumima najveći deo produkcije ove muzike mogli bismo svrstati u kič i šund. Sa psihološkog stanovišta ovaj fenomen izgleda nešto drugačiji jer je moguće da su doživljaji ove i publike koja ostvaruje kontakt sa višim vrednostima relativno ekvivalentni.

Nova narodna muzika proizvodi se serijski i prema šablonima, što rezultira niskim standardima i konačnim vrednostima. Svođenje ovog fenomena na ovakvu ocenu, međutim, ne daje nam ništa — on je mnogo kompleksniji, ako ga posmatrano u realnom njegovom životnom kontekstu. To znači na prvom mestu da novu narodnu muziku treba da posmatramo kao sociološki fenomen!